

Fruktkropp av *Junghuhnia pseudozilingiana* (coll. Eriksson 2001). Här växer den på döda fruktkroppar av svart eldticka *Phellinus nigricans*.
Fruiting body of *Junghuhnia pseudozilingiana* growing on dead fruiting bodies of *Phellinus nigricans*.

Junghuhnia pseudozilingiana – ny svamp för Sverige

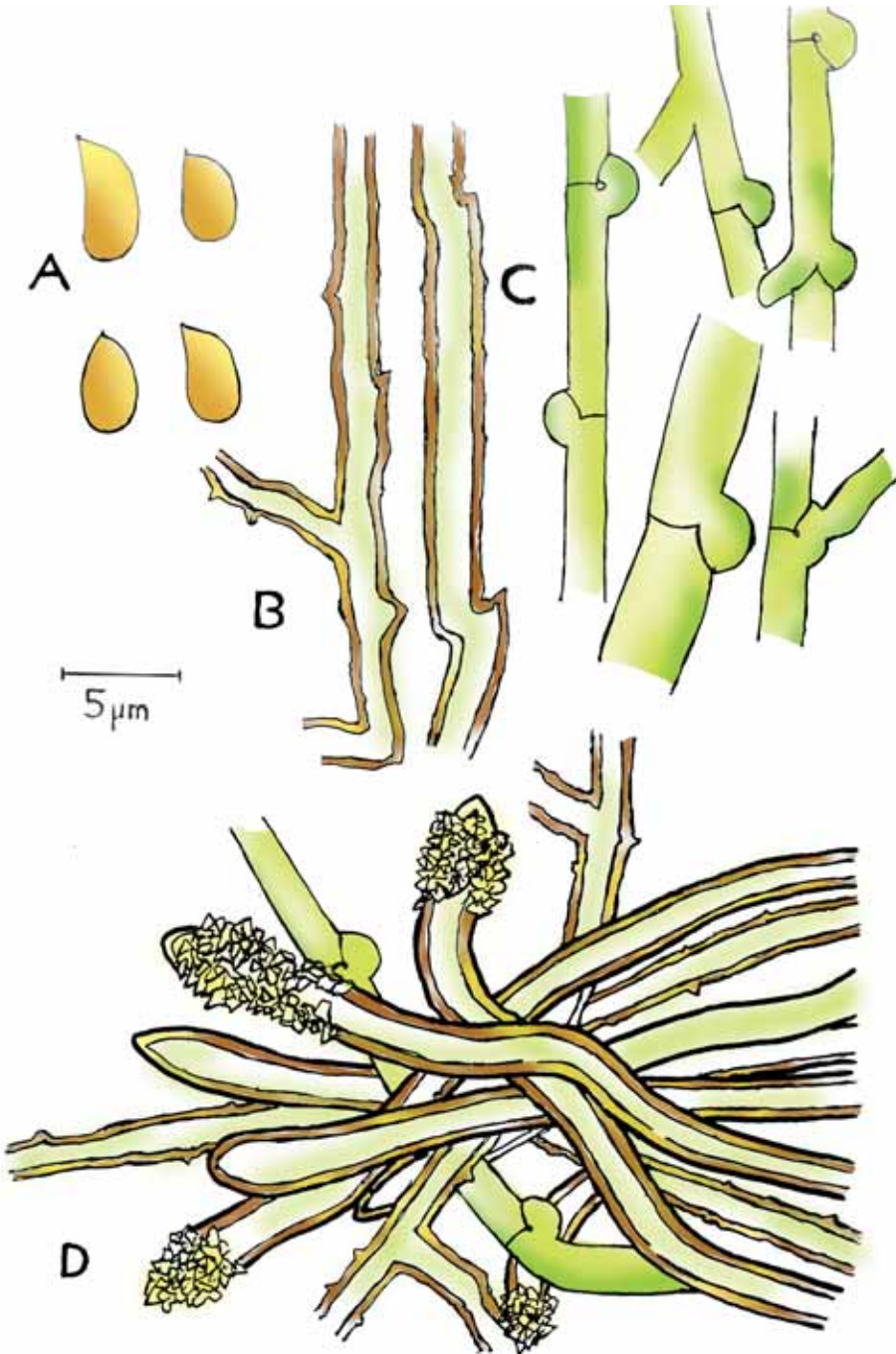
Junghuhnia pseudozilingiana har nyligen för första gången påträffats i Sverige. Fyndet gjordes i samband med Länsstyrelsens naturskogsinventering i Jämtland. På de få platser i övriga Europa där denna ticka (poring) förekommer är den sällsynt. Arten befinner sig möjligen på spridning och det finns all anledning att söka efter den i andra delar av landet, främst i blandskogar med riklig förekomst av asp, björk och sälg.

TEXT OCH BILD: GÖRAN ERIKSSON

Den lokal där fyndet gjordes är en av Jämtlands läns största kända lövbrännor. Den brann för ungefär nittio år sedan och befinner sig nu i en igenväxningsfas

där granen är på stark uppgång. Trots detta är lövandelen fortfarande riklig – på en del håll upp till 80 % – mestadels bestående av relativt klen björk, asp och sälg. Kontinuerligt brännvedsuttag av lövträden i sen tid har bidragit till en liten variation i ålder, diameter och skiktning. Spritt i området finns dock några enstaka exemplar av grov och gammal asp och sälg. Spår efter den senaste branden finns i form av kolade stubbar, men även brandljud på levande tall förekommer. I huvudsak domineras fältskiktet av blåbärsris med inslag av lågörter som stembär *Rubus saxatilis*, hultbräken *Phegopteris connectilis*, harsyra *Oxalis acetosella*, ekbräken *Gymnocar-*

Lövbränna: lövdominerad skog som vuxit upp efter en brand.

Mikroskopiska detaljer av *Junghuhnia pseudozilingiana* (coll. Eriksson 2001). A. Sporer, B. skeletthyfer, C. generativa hyfer och D. cystider (inkrusterade). Se ordförklaringar sid. 98!

Microscopical details of *Junghuhnia pseudozilingiana*. A. Spores, B. skeletal hyphae, C. generative hyphae, and D. cystidia (encrusted).

pium dryopteris, skogsnäva *Geranium sylvaticum* och tolta *Cicerbita alpina*. Algröppa *Plicatura nivea* är karaktärsart på död ved av stående och liggande gråal. Karaktärsarten på stående sälg inom området är doftticka *Haploporus odorus* med ett femtontal olika fyndplatser.

Förekomsten av död ved är sparsam med undantag av fläckvisa, rikliga förekomster av självgallrad klen björk, sälg och asp.

Fyndexemplaret av *Junghubnia pseudozilingiana* (Parm.) Ryv. växte på en gammal fruktkropp av svart eldticka *Phellinus nigricans*, som i sin tur växte på en död, liggande glasbjörk *Betula pubescens* med en stamgrovlek på cirka 15 cm i diameter. Enligt litteraturen uppes flertalet fynd av arten i Europa kunna kopplas till fruktkroppar av olika arter inom *Phellinus* eller ved som koloniserats av dessa. Det verkar också som om fruktkropparna av *Phellinus*-arterna försvagas och dör när *J. pseudozilingiana* väl har etablerat sig på samma substrat, även på levande träd (T. Niemelä, muntligen). Här råder tydligen ett konkurrensförhållande mellan olika arter ur släktet *Phellinus* och *J. pseudozilingiana* som verkar gynna den senare. Olika arter av nedbrytare skiftar och byts som regel ut i en bestämd successionsordning under substratets förmultning. Sådana successioner är relativt vanliga i vedsvamparnas värld och antyder att fysiologiska och ekologiska beroendetillstånd existerar mellan de tidiga koloniserarna och efterföljande saprofytter. Även skogstypen för det svenska fyndet stämmer överens med övriga europeiska fynd, det vill säga blandskogar med riklig förekomst av asp, sälg samt björk, och med underväxt av gran.

Beskrivning av den svenska svampen

Fruktkropparna är ettåriga, resupinata, men kan enligt litteraturen även ha små utskjutande hattar. Hattar saknas dock på detta exemplar. Fruktkroppens storlek skiljer sig markant från övrigt europeiskt material. Detta exemplar täcker två mindre fruktkroppar av svart eldticka och är totalt cirka 12 × 6 cm, vilket är avsevärt mycket större än finskt material av samma art. Porerna är kantiga, 3–4 per mm, mer oregelbundna på

vertikalt substrat, delvis knöliga och med etage-liknande struktur, grädd-halmfärgade som färska och vid intorkning ockrafärgade. Vid intorkning förändras porernas utseende och delar av de nedre partierna är i senare stadier uppslitsade och taggliknande. Köttet är vitt till gräddfärgat, relativt kompakt och segt, 1–2 mm tjockt, som vid intorkning någorlunda behåller sin färg och kontrasterar då mot de något mörkare porerna. Kött och porer är tillsammans upp till 5–6 mm tjockt. Cystider tjockväggiga, upp till 150 µm långa, som på sin spets har en påväxt av små inkrusterade kristaller (se figur!). Vid senare mikroskopiska studier av materialet har kristaller från dessa cystider mer eller mindre försvunnit och identifieras därför bäst i färska fruktkroppar.

Hyfsystemet är dimitiskt (med två olika slags hyfer). Generativa hyfer med söljor, 2–7 µm i diameter. Enligt litteraturen kan söljor vara svåra att finna men är i detta exemplar relativt lätt identifierbara. De generativa hyferna är mycket variabla med avseende på förgreningar, diameter samt även hyfväggarnas tjocklek. Skeletthyfer är rikligt förekommande, tjockväggiga, 2–5 µm i diameter. Basidier klubbformade, 13–15 µm långa och 4,0–5,5 µm i diameter. Sporer ellipsoida, vissa kurviga, hyalina, tunnväggiga, släta 4,0–5,3 (–6,0) × 2,0–2,5 µm. Inom samma släkte står det svenska fyndet mikroskopiskt nära ockraporing *Junghubnia nitida* och fransig ockraporing *J. separabilima*, men skiljs från dessa genom att ha betydligt längre cystider och något avvikande storlek och utseende på sporer. Den största skillnaden är dock makroskopisk.

Förväxlingsarter

Fruktkroppens typiska karaktärer i sent stadium med uppslitsade porer, knölar och sterila zoner gör att svampen knappast kan förväxlas med någon annan art. Ockraporing och fransig ockraporing, som nämnts ovan, uppvisar sådana stora makroskopiska skillnader att förväxlingsrisk med dessa inte torde föreligga. Till det yttre kan arten likna klyvporing *Schizopora paradoxa* (syn. *Hyphodontia paradoxa*) som också börjar bildandet av fruktkroppen med porer, men en del indi-

vider kan senare bli mer tandade och uppslitsade (hydroid). Mikroskopiska skillnader mellan dessa är så stora att det trots allt i praktiken inte finns någon förväxlingsrisk.

Nämnas bör också ett par arter ur släktet *Antrodiella*. Strävticka *Antrodiella hoehnelii* och glasticka *Antrodiella semisupina* växer också ofta ut på andra arters döda fruktkroppar. Glastickan kan ibland ses växa ut på döda fruktkroppar av fnöskticka *Fomes fomentarius* och strävtickan växer nästan undantagslöst på gamla fruktkroppar av alticka *Inonotus radiatus*. Även i detta fall bör man kunna skilja dessa åt redan i fält och de skiljs från *Junghubnia pseudozilingiana* genom att ha mindre porer som dessutom ej är uppslitsade. Mikroskopiskt artskiljande karaktärer är att sträv- och glastickan har mindre sporer och saknar cystider.

Ytterligare två arter ur släktet *Junghubnia* kan ibland utnyttja andra arters fruktkroppar för egen fruktkropps bildning. Blackticka *Junghubnia collabens* och gulporing *J. luteoalba* kan ibland ses på gamla fruktkroppar av ullticka *Phellinus ferrugineofuscus*. Dessa två är dock knutna till gran och tall samt avviker klart i utseende från *J. pseudozilingiana*. *Junghubnia pseudozilingiana*s ekologiska krav på att växa på eller vid sidan av *Phellinus*-arter på asp och björk kan vara en pålitlig och bra sökbild i fält.

Fyndlokal

Jämtland, Bräcke kommun, Tvärberget, cirka 1,2 km söder om Skåsjön ungefär 13 km nordost om Bräcke. På liggande glasbjörk på gammal fruktkropp av svart eldticka. Koordinater enligt rikets nät 1493605/6964655. 2001-09-21, leg: G. Eriksson, det: G. Eriksson. Conf: Tuomo Niemelä, Helsingfors universitet, Leif Ryvar den, Avdelningen för Biologi, Oslo universitet, Klas Jaederfeldt, Naturhistoriska riksmuseet, sektionen för kryptogambotani k, Stockholm.

Utbredning

Arten är rapporterad även från Finland (Åland), Estland, Ryssland och Schweiz men är även i dessa länder mycket sällsynt.

Nomenklatur

Arten beskrevs från Estland 1959 av Erast Parmasto och namngavs som *Chaetoporus pseudozilingianus*. Leif Ryvar den (1972) omkombinerade ett flertal av de poroida arterna i *Chaetoporus* till *Junghubnia*. Jan Vesterholt m.fl. (Knudsen & Hansen 1996) kombinerade därefter om samtliga nordiska arter inom släktet *Junghubnia* till *Steccherinum* eftersom de ansåg släktena vara synonyma. Enligt nomenklaturregler borde därför *Steccherinum* ha prioritet över *Junghubnia* eftersom det är ett äldre namn. Här följer jag dock namngivningen i Ryvar den & Gilbertson (1993).

Artens skyddsstatus och användbarhet som naturvärdesindikator

Svampens skyddsstatus är naturligtvis svår att bedöma utifrån endast ett fynd i landet. Arten verkar även i övriga Europa vara sällsynt vilket möjligen kan indikera ett globalt hot. Finns det skäl att anta att svampen tidigare funnits i Sverige och är på väg att försvinna från landet och av det skälet bör sättas upp på vår nationella rödlista? Kanske, men i ett land som anses vara mykologiskt välinventerat under lång tid borde tidigare fynd i så fall vara kända. Mer sannolikt är att arten är på tillfälligt besök eller på väg att kolonisera Sverige. Nya artfynd i landet brukar dock ofta generera ytterligare fynd vilket ännu så länge gör denna bedömning osäker.

På grund av sin sällsynthet överallt där den förekommer är förmodligen artens spridningsförmåga av något skäl svag, men de få och begränsade populationerna kan även vara ett tecken på substrat- och biotopförlust. Istället för att bedöma Sveriges andel av totalpopulationen och artens utdöenderisk här, är det mer fruktbart att bedöma dess förutsättningar till fortsatt spridning och etablering i förhållande till omvärlden. Om det dessutom är så att arten är isolerad och sällsynt på grund av en minskande livsmiljö i övriga Europa, så bör vi medverka till insatser för artens invandring och bevarande.

Den lövriska biotop med asp, sälg, al och björk som svampen verkar vara beroende av är

Basidie: Mer eller mindre klubbliknande del av hymeniet som bildar 2, 4, 6 eller 8 sporer.

Cystid: Steril cell i hymeniet hos basidiomyceterna. Cystider varierar mycket i utseende vilket är användbart för att skilja arter åt.

Dimitisk: Med två olika slags hyfer, t.ex. generativa hyfer och skeletthyfer.

Generativa hyfer: En fruktkropps grundläggande element från vilka även skeletthyfer och cystider bildas.

Hyalin: Genomskinlig.

Hydnoid: Fruktkropp med taggigt eller tandliknande utseende.

Kombination: När en art förs över till ett annat släkte får man en ny kombination av släktnamn.

Resupinat: Växer helt utbrett på underlaget utan hattar.

Septum: Tvärvägg i hyf.

Sölja: Liten utväxt som bildas över septum vid hyfers celledelning.

en biototyp som minskar i landet. I denna miljö hör även ett flertal andra skyddsvärda arter ur olika organismgrupper hemma. Genom att man förhindrar naturliga bränder och på grund av den snabba ökningen av gran i dessa miljöer, har behovet av skötsel- och restaureringsåtgärder i syfte att gynna lövinslaget ökat starkt. Därmed borde ett viktigt kriterium för bevarandeåtgärder vara uppfyllt.

Förslag på svenskt namn: Slitsporing

Citerad litteratur

- Knudsen, H. & Hansen, L. (red.) 1996. Nomenclatural notes to Nordic Macromycetes vol. 1 & 3. – Nord. J. Bot. 16: 211–221.
- Ryvarden, L. 1972. A note on the genus *Junghuhnia*. – Persoonia 1972(7): 17–21.
- Ryvarden, L. & Gilbertson, R. L. 1993. European polypores, part 1. – Synopsis Fungorum 6: 1–387.

ABSTRACT

Eriksson, G. 2002. *Junghuhnia pseudozilingiana* – ny svamp för Sverige. [*Junghuhnia pseudozilingiana* – new to Sweden.] – Svensk Bot. Tidskr. 96: 94–98. Uppsala. ISSN 0039-646X.

The first Swedish record of *Junghuhnia pseudozilingiana* (Parm.) Ryv. (Polyporaceae) is reported from Jämtland county, central Sweden. *J. pseudozilingiana* is a rare species known from Finland, Estonia, Russia, and Switzerland. The Swedish locality is a hardwood-dominated mixed forest with *Betula pubescens*, *Salix caprea*, *Populus tremula*, and *Picea abies*, which was exposed to fire 90 years ago. *J. pseudozilingiana* seems to prefer hardwoods like *Populus* and *Betula* attacked by different species of *Phellinus* and is sometimes found growing on top of old fruiting bodies of *Inonotus* or *Phellinus*. The present specimen was found on a dead basidiocarp of *Phellinus nigricans* which had arisen on dead *Betula pubescens*.

Göran Eriksson är utbildad i Umeå (Universitetet och Skogshögskolan) till skogsbiolog med inriktning mot ekologi och bevarandefrågor. Han har jobbat åt kommuner, länsstyrelser, skogsbolag och universitet med naturvärdes-

inventeringar, och arbetar för närvarande på Länsstyrelsen i Jämtlands län med säkerställande av skogsmark för reservatsbildning.

Adress: Länsstyrelsen i Jämtlands län, Naturvårdsenheten, Reservatsbildning, 831 86 Östersund

E-post: goran.eriksson@z.lst.se